

Karolina Pawlak¹

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie,
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Agnieszka Sapa²

Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej,
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Potencjalne skutki utworzenia strefy wolnego handlu UE-MERCOSUR dla handlu rolno-żywnościowego UE³

Possible effects of the EU-MERCOSUR free trade area establishment for the EU agri-food trade

Synopsis. Celem artykułu było oszacowanie możliwych efektów utworzenia strefy wolnego handlu UE-MERCOSUR dla handlu rolno-żywnościowego UE. Projekcje wartości obrotów handlowych wykonano przy użyciu modelu równowagi ogólnej Global Trade Analysis Project. Rozważano scenariusz częściowej liberalizacji bilateralnych obrotów handlowych, zgodnie z którym obydwa ugrupowania integracyjne zredukują o połowę taryfy celne w handlu wszystkimi towarami. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że utworzenie strefy wolnego handlu między UE a MERCOSUR może wywołać nie tyle efekt przesunięcia, co kreacji bilateralnego handlu rolno-żywnościowego. W wyniku dynamicznego zwiększenia importu produktów mięsnych i cukru można oczekiwać wzrostu znaczenia państw MERCOSUR jako rynku zaopatrzenia UE w artykuły rolno-żywnościowe.

Słowa kluczowe: eksport, import, produkty rolno-żywnościowe, strefa wolnego handlu, UE, MERCOSUR

Abstract. The aim of the paper was to assess the possible effects of the EU-MERCOSUR free trade area establishment for the EU agri-food trade. The study uses the general equilibrium model of the Global Trade Analysis Project (GTAP). The scenario of partial liberalisation of bilateral merchandise trade was implemented. It was assumed that both regional groupings will reduce duty tariffs in total merchandise trade by 50%. It was proved that the establishment of a free trade area between the EU and MERCOSUR may result in the effect of creation of mutual agri-food trade rather than in the trade diversion effect. The dynamic increase in import of meat products and sugar should result in the growth of importance of MERCOSUR countries as a source of supply for agri-food products for the EU.

Key words: export, import, agri-food products, free trade area, the EU, MERCOSUR

Wprowadzenie

Genezy stosunków umownych Unii Europejskiej (UE) z krajami Ameryki Łacińskiej można poszukiwać w latach 70-tych XX wieku, kiedy UE zaczęła podpisywać z krajami regionu, oparte na klauzuli największego uprzywilejowania, porozumienia o pogłębieniu

¹ dr hab., e-mail: pawlak@up.poznan.pl

² dr hab., e-mail: agnieszka.sapa@ue.poznan.pl

³ Tekst przygotowany został w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/B/HS4/01178.

współpracy gospodarczej, zwłaszcza w dziedzinie handlu (Bąba i Serda 2008). Po znacznym ochłodzeniu stosunków między UE a krajami obecnie tworzącymi Wspólny Rynek Południa (Mercado Común del Sur – MERCOSUR) w latach 80-tych XX wieku⁴, na początku lat 90-tych, wskutek zmian politycznych i gospodarczych w regionie związanych z załamaniem długoletniej polityki substytucji importu, liberalizacją i demokratyzacją życia gospodarczego oraz prywatyzacją sektora publicznego⁵, UE diametralnie przewartościowała swoją politykę wobec Ameryki Łacińskiej. Strategia sformułowana przez Komisję Europejską w 1994 roku przewidywała różnicowanie stosunków gospodarczych i handlowych z poszczególnymi krajami Ameryki Łacińskiej oraz ugrupowaniami integracyjnymi w regionie w zależności od reprezentowanego przez nie poziomu rozwoju gospodarczego, sytuacji politycznej i ekonomicznej oraz stopnia zaawansowania integracji regionalnej (Gawrycki 2004).

Największe możliwości rozwinięcia współpracy gospodarczej między UE a Ameryką Łacińską stwarza MERCOSUR (Leonard 2001). Tezę tę potwierdza fakt, że o ile przed utworzeniem Wspólnego Rynku Południa zainteresowanie UE zacieśnianiem stosunków gospodarczych z państwami Ameryki Łacińskiej było stosunkowo niewielkie, o tyle pojawienie się w regionie w 1991 roku ugrupowania integracyjnego na tyle silnego, by być równorzędnym partnerem w negocjacjach spowodowało zmianę sytuacji. Dążenie obu stron do zintensyfikowania więzi gospodarczych było determinowane m.in. wysoką dynamiką bilateralnego handlu oraz rosnącym znaczeniem rynku MERCOSUR jako miejsca lokowania kapitału przez kraje UE. Jak podaje Leonard (2001), w 1998 roku wartość eksportu UE do MERCOSUR osiągnęła ponad 27 mld USD, tj. około 5 mld USD więcej niż do USA, a Hiszpania, Francja i Niemcy dokonały znaczących inwestycji w południowoamerykańskie sektory: bankowości, elektryczny, telekomunikacji, lotniczy i gospodarki wodnej. W ten sposób, pod koniec lat 90-tych UE stała się największym inwestorem zagranicznym na obszarze MERCOSUR.

UE, podejmując rokowania z państwami MERCOSUR, oczekiwała wzrostu możliwości inwestycyjnych, rozwoju sektora usług, zwiększenia eksportu dóbr produkcyjnych, środków transportu, substancji chemicznych i farmaceutyków, metali i tekstyliów oraz otwarcia latynoamerykańskiego Wspólnego Rynku Południa dla produktów rolno-żywnościowych, takich jak napoje alkoholowe, nabiał, czekolada i słodczyce, ciastka i owoce w puszkach, warzywa oraz ryby (*Preparing the EU-MERCOSUR Association...* 1998). Członkowie MERCOSUR przewidywali z kolei, że porozumienie o wolnym handlu z UE przyczyni się do zwiększenia dochodów ich producentów mięsa, cukru i nasion oleistych (Leonard 2001). Według szacunków Komisji Europejskiej, korzyści z tytułu usunięcia taryf celnych na 90% produktów miały wynieść rocznie 6,5 mld USD dla UE i 5,1 mld USD dla MERCOSUR (Estevadeordal i Krivonos 2000). Pomimo spodziewanych zysków, trwające od 15 lat rokowania w sprawie utworzenia międzyregionalnej strefy wolnego handlu nie zostały sfinalizowane⁶. Głównym powodem braku konsensusu jest

⁴ Było ono następstwem wojny o Falklandy, która wybuchła w 1982 roku między Argentyną i Wielką Brytanią.

⁵ Nie bez znaczenia dla kształtu współpracy gospodarczej UE z państwami Ameryki Łacińskiej było również utworzenie NAFTA i APEC oraz perspektywa utworzenia FTAA.

⁶ W latach 2004–2010 negocjacje były zawieszane, a ostatnia z dziewięciu dotychczasowych rund negocjacyjnych odbyła się w dniach 22–26 października 2012 roku. Choć na konferencji ministerialnej UE i MERCOSUR w styczniu 2013 roku założono, że wymiana ofert koncesyjnych nastąpi najpóźniej do końca 2013 roku, do chwili obecnej rozmów nie dokończono i nie wiadomo jakie postulaty może zawierać potencjalna umowa. Szerzej na temat rokowań UE-MERCOSUR dotyczących handlu rolnego zob. Kita (2014).

wyraźna sprzeczność interesów stron porozumienia. UE od początku zainteresowana była głównie liberalizacją obrotów artykułami przemysłowymi, a MERCOSUR – handlu towarami rolnymi. Temu ostatniemu niechętna była z kolei UE, sprzeciwiająca się otwarciu Jednolitego Rynku Europejskiego wobec towarów niespełniających unijnych norm jakościowych i standardów sanitarnych oraz tzw. towarów wrażliwych, przede wszystkim rolnych, do których zaliczyła mięso wołowe, cukier, zboża, wina, produkty mleczarskie i celulozę. Skutkowało to osłabieniem dążeń krajów MERCOSUR do osiągnięcia kompromisu, zwłaszcza, że jednocześnie obawiały się one konkurencji ze strony subsydiowanej żywności z UE na własnych rynkach. Postulując zniesienie wszelkich subwencji do produkcji i eksportu artykułów rolnych z UE, same stosowały wysokie cła chroniące ich rynki samochodów i części zamiennych oraz tekstyliów, a także nie chciały wyrazić zgody na otwarcie sektora usług dla UE, poczytując bezpośrednie inwestycje zagraniczne za jeden z ważniejszych czynników pogłębiających kryzys gospodarczy pod koniec lat 90-tych XX wieku. Problemem utrudniającym osiągnięcie porozumienia są również wewnętrzne spory między krajami członkowskimi MERCOSUR, bariery w handlu istniejące wewnątrz MERCOSUR w sytuacji, gdy UE domaga się swobodnego dostępu do rynku całego ugrupowania oraz przebieg negocjacji na forum Światowej Organizacji Handlu. Im większe korzyści przewidywano dla krajów rozwijających się w ramach negocjacji multilateralnych, tym mniej skłonne do ustępstw stawały się państwa MERCOSUR w bilateralnych rokowaniach z UE (Bąba i Serda 2008, Gawrycki 2004, Latoszek i Proczek 2006).

Choć trudno przewidzieć przyszłość negocjacji w sprawie utworzenia strefy wolnego handlu UE-MERCOSUR, z uwagi na podobieństwo oferty eksportowej artykułów rolnych z krajów MERCOSUR i nowych państw członkowskich UE, warto podjąć rozważania dotyczące implikacji zawarcia porozumienia liberalizującego wzajemny handel dla pozycji konkurencyjnej unijnych eksporterów rolnych. Jest to o tyle istotne, że w 2014 roku produkty rolno-żywnościowe stanowiły ponad 50% wartości importu ogółem z MERCOSUR do UE, a kwota poniesionych na nie wydatków importowych, sięgająca ponad 29 mld USD, odpowiadała 5% całości importu rolno-spożywczego UE. Ponieważ wartość eksportu artykułów rolno-żywnościowych kierowanych z UE na rynki MERCOSUR wyniosła w tym samym roku nieco ponad 2,7 mld USD, UE była znaczącym importerem netto produktów rolno-spożywczych z MERCOSUR. Kwota wygenerowanego deficytu wyniosła 26,5 mld USD (WITS) i można przypuszczać, że ewentualne obniżenie poziomu ochrony celnej rynków rolnych UE i MERCOSUR mogłoby skutkować jego pogłębieniem. Stąd, celem artykułu jest oszacowanie możliwych efektów utworzenia strefy wolnego handlu UE-MERCOSUR dla handlu rolno-żywnościowego UE.

Materiał i metoda badań

W analizie wykorzystano dane statystyczne pochodzące z bazy Banku Światowego World Integrated Trade Solution (WITS). Badaniem objęto handel zagraniczny artykułami rolno-żywnościowymi ujętymi w działach 1–24 według klasyfikacji HS (Harmonised System). W artykule przedstawiono wartość i strukturę handlu produktami rolno-żywnościowymi pomiędzy UE⁷ a MERCOSUR, a następnie wykonano projekcję wartości

⁷ W przeprowadzonych badaniach UE obejmuje 27 państw członkowskich.

obrotów handlowych UE w warunkach utworzenia strefy wolnego handlu UE-MERCOSUR. Posłużono się modelem równowagi ogólnej Global Trade Analysis Project (GTAP)⁸, z bazą danych w wersji GTAP 8 Data Base. Standardową agregację bazy danych modelu zmodyfikowano i dostosowano do potrzeb prowadzonego badania, wyodrębniając w układzie regionalnym 3 grupy krajów (UE, MERCOSUR i pozostałe kraje świata), a w przekroju sektorowym – 11 grup produktów (zboża; owoce, warzywa i orzechy; nasiona i owoce oleistych; oleje i tłuszcze roślinne; cukier; mięso, podroby i przetwory mięsne; mleko i produkty mleczarskie; pozostałe surowce roślinne; nieprzetworzone produkty pochodzenia zwierzęcego; pozostałe produkty żywnościowe, pozostałe produkty i usługi). Założono, że nastąpi częściowa liberalizacja obrotów handlowych pomiędzy UE i MERCOSUR, polegająca na redukcji taryf celnych w bilateralnym handlu wszystkimi towarami o 50%⁹, oraz że żadne z ugrupowań nie będzie stosowało subwencji eksportowych. Ponadto, przyjęto, że zgodnie z postulatami UE, domagającej się swobodnego dostępu do rynku całego ugrupowania, usunięte zostaną wszystkie bariery celne w handlu wewnątrzregionalnym MERCOSUR. Ekstrapolację zmian wartości obrotów handlowych wykonano metodą estymacji nieliniowej Gragga⁷.

Wymiana handlowa produktami rolno-żywnościowymi UE z MERCOSUR

UE to wciąż główny gracz na światowym rynku rolno-żywnościowym. W latach 2004–2014 wartość zarówno eksportu, jak i importu rolno-żywnościowego zwiększyła się blisko dwukrotnie i osiągnęła w 2014 roku odpowiednio około 592 i 583 mld USD (tab. 1). Stanowiło to ponad 40% światowych obrotów rolno-spożywczych¹⁰, przy czym udział ten od 2004 roku systematycznie obniżał się. Tendencję taką obserwowano w przypadku eksportu i importu rolno-żywnościowego uwzględniających zarówno obroty wewnątrz ugrupowania, jak i z krajami trzecimi. Biorąc jednak pod uwagę tylko wymianę z państwami trzecimi, znaczenie UE w eksporcie światowym w latach 2004–2014 było relatywnie stabilne (około 11%), obniżył się natomiast udział importu ugrupowania w imporcie światowym z ponad 14% do blisko 12% (tab. 2). W analizowanym okresie UE z importera netto (-19 mld USD w 2004 roku) stała się eksporterem netto, osiągając nadwyżkę w bilansie handlowym na poziomie 9,4 mld USD w 2014 roku. Było to spowodowane ponad 4-krotnym wzrostem dodatniego salda obrotów wewnątrzregionalnych oraz zmniejszeniem deficytu obrotów rolno-żywnościowych z krajami trzecimi o blisko 40% (tab. 1). Można zatem stwierdzić, że kraje UE, mimo notowanej wyższej dynamiki eksportu rolno-żywnościowego niż importu w handlu z krajami trzecimi, są wypierane z rynku pozaunijnego przez inne regionalne ugrupowania

⁸ Szerzej na temat istoty modeli równowagi ogólnej zob. Shoven i Whalley (1984), Robinson i Roland-Holst (1988), Bergman (1990), Devarajan i Go (1998), a na temat modelu GTAP – Hertel i Tsigas (1997), Hagemeyer i Michałek (2008), Pawlak (2013).

⁹ Z uwagi na brak skonkretyzowanych propozycji liberalizacyjnych, przyjęto założenie częściowej redukcji taryf celnych. Poza zakresem i formułą zniesienia taryf celnych istotnym problemem w negocjacjach strefy wolnego handlu UE-MERCOSUR jest kwestia redukcji barier pozataryfowych, przy czym o ile bariery taryfowe są względnie łatwo rozpoznawalne i kwantyfikowane, o tyle pozataryfowe są mniej jednoznaczne, często oddziałują pośrednio i trudno je porównywać między krajami (Sapa 2014). Dlatego w analizie pominięto tę kwestię.

¹⁰ Odpowiednio 41,8% dla eksportu oraz 43,1% dla importu.

handlowe obejmujące kraje azjatyckie (np. AFTA, SAPTA) lub z Ameryki Południowej (np. MERCOSUR) (Pawlak, Kita 2014, Sapa 2014).

UE tylko około 30% obrotów rolno-żywnościowych realizuje z krajami trzecimi, przy czym znaczenie MERCOSUR w obrotach rolno-żywnościowych UE z państwami spoza ugrupowania jest szczególnie widoczne po stronie importu. Średniorocznie w latach 2004–2014 blisko 1/5 importowanych produktów rolno-żywnościowych pochodziła z krajów MERCOSUR. W tym samym czasie MERCOSUR był odbiorcą tylko od 1% do 1,7% produktów rolno-żywnościowych wyeksportowanych z UE poza kraje członkowskie ugrupowania (tab. 2). Wymianę rolno-żywnościową pomiędzy UE a MERCOSUR charakteryzuje rosnący ujemny bilans handlowy przy względnie niskich obrotach eksportowych. W 2014 roku deficyt ten wyniósł ponad 26,5 mld USD i był o ponad 43% wyższy niż w 2004 roku. Sytuacja taka to między innymi efekt konkurencyjnego rolnictwa krajów członkowskich MERCOSUR, zapewniającego produkcję wystarczającą do zaspokojenia potrzeb rynku wewnętrznego oraz wytworzenia nadwyżek towarów eksportowanych do krajów trzecich.

Tabela 1. Handel rolno-spożywczy UE i MERCOSUR w latach 2004 i 2014 (mld USD)

Table 1. Agri-food trade of the EU and MERCOSUR in 2004 and 2014 (billion USD)

Handel	Eksport (mld USD)		Zmiana (%)	Import (mld USD)		Zmiana (%)	Saldo (mld USD)	
	2004	2014		2004	2014		2004	2014
UE								
Ogółem	297,3	592,3	199,2	316,6	582,9	184,1	-19,3	9,4
Rolno-spożywczy wewnątrzregionalny	228,7	432,9	189,3	222,7	407,9	183,1	5,9	25,0
Rolno-spożywczy z krajami trzecimi	68,6	159,3	232,1	93,9	174,9	186,4	-25,2	-15,6
Rolno-spożywczy z MERCOSUR	0,7	2,7	391,8	19,2	29,2	152,1	-18,5	-26,5
MERCOSUR								
Ogółem	47,1	130,4	277,0	4,6	16,0	349,9	42,5	114,4
Rolno-spożywczy wewnątrzregionalny	3,1	6,5	212,1	2,8	6,8	241,9	0,3	-0,3
Rolno-spożywczy z krajami trzecimi	44,0	123,9	281,5	1,8	9,2	521,5	42,3	114,7
Rolno-spożywczy z UE	15,8	25,9	164,0	0,6	2,6	412,1	15,2	23,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie World Integrated Trade Solution, Comtrade Database.

W porównaniu do UE, znaczenie MERCOSUR w światowym handlu rolno-żywnościowym było zdecydowanie mniejsze. W latach 2004–2014 średniorocznie kształtowało się ono na poziomie blisko 9% w eksporcie i 1% w imporcie, tj. odpowiednio ponad 4,5 i 43 razy mniej niż w przypadku UE. Uwzględniając tylko obroty MERCOSUR z krajami trzecimi, udział państw Wspólnego Rynku Południa w światowym eksporcie i imporcie rolno-żywnościowym był odpowiednio zaledwie o około 2 pkt. procentowe niższy i blisko 26 razy mniejszy niż odpowiedni udział eksportu i importu UE do/z krajów trzecich (tab. 2). W całym badanym okresie (ujmując zarówno handel rolno-żywnościowy ogółem, jak i z państwami trzecimi) MERCOSUR był eksporterem netto, a osiągnana

nadwyżka obrotów wzrosła z 42,5 mld USD do blisko 114 mld USD. Region ten wykazywał jednocześnie względną równowagę obrotów wewnątrzregionalnych (tab. 1).

Udział eksportu wewnątrzregionalnego w eksporcie rolno-żywnościowym MERCOSUR ogółem był relatywnie niski i obniżył się z 6,5% do 5% w latach 2004–2014. Większe, chociaż również malejące (odpowiednio z 61,4% do 42,5%) było znaczenie importu wewnątrzregionalnego. Taki stan rzeczy wynika z posiadanego potencjału produkcyjnego i proeksportowego charakteru produkcji rolnej krajów MERCOSUR. Wśród odbiorców produktów rolno-spożywczych z MERCOSUR, UE jest względnie ważnym, chociaż o malejącym znaczeniu, partnerem handlowym. W 2014 roku ponad 1/5 zewnętrznego eksportu MERCOSUR trafiła do UE, a 28% towarów zaimportowanych spoza MERCOSUR pochodziło z krajów UE (tab. 2). W badanym okresie MERCOSUR notował rosnącą nadwyżkę w handlu rolno-żywnościowym z UE, a towary rolno-spożywcze odpowiadały za blisko połowę ogólnego eksportu tego ugrupowania do UE. Udział produktów rolno-żywnościowych w imporcie z UE kształtował się z kolei na poziomie około 3,5%, co oznacza, że dla MERCOSUR kraje unijne to przede wszystkim rynek zbytu.

Tabela 2. Wybrane udziały w handlu rolno-spożywczym UE oraz MERCOSUR w latach 2004 i 2014 (%)

Table 2. Selected share indicators in agri-food trade of the EU and MERCOSUR in 2004 and 2014 (%)

UE				MERCOSUR			
Eksport		Import		Eksport		Import	
2004	2014	2004	2014	2004	2014	2004	2014
Udział handlu rolno-żywnościowego ugrupowania w światowym handlu rolno-żywnościowym							
46,6	40,1	47,5	41,2	7,4	8,8	0,7	1,1
Udział handlu rolno-żywnościowego ugrupowania z krajami trzecimi w światowym handlu rolno-żywnościowym							
10,8	10,8	14,1	12,4	6,9	8,4	0,3	0,6
Udział wewnątrzregionalnego handlu rolno-żywnościowego ugrupowania w handlu rolno-żywnościowym ugrupowania ogółem							
76,9	73,1	70,4	70,0	6,5	5,0	61,4	42,5
Udział handlu rolno-żywnościowego ugrupowania w handlu ogółem ugrupowania							
8,1	9,8	8,5	9,9	34,7	41,8	5,0	5,0
Udział MERCOSUR w handlu rolno-żywnościowym UE				Udział UE w handlu rolno-żywnościowym MERCOSUR			
0,2	0,5	6,1	5,0	33,6	19,9	13,7	16,1
Udział MERCOSUR w handlu rolno-żywnościowym UE z krajami trzecimi				Udział UE w handlu rolno-żywnościowym MERCOSUR z krajami trzecimi			
1,0	1,7	20,5	16,7	35,9	20,9	35,4	28,0
Udział handlu rolno-żywnościowego z MERCOSUR w handlu ogółem z MERCOSUR				Udział handlu rolno-żywnościowego z UE w handlu ogółem z UE			
3,1	4,3	52,1	51,1	49,8	48,0	3,0	4,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie World Integrated Trade Solution, Comtrade Database.

Tabela 3. Struktura handlu rolno-spożywczego UE i MERCOSUR w latach 2004 i 2014 (%)

Table 3. Structure of agri-food trade of the EU and MERCOSUR in 2004 and 2014 (%)

Grupy produktów	UE-MERCOSUR				MERCOSUR-UE			
	Eksport		Import		Eksport		Import	
	2004	2014	2004	2014	2004	2014	2004	2014
Produkty zwierzęce	9,4	9,7	16,8	12,3	20,4	12,8	10,5	9,9
Produkty roślinne	23,1	22,1	36,5	37,3	33,3	35,0	26,2	22,5
Oleje i tłuszcze	14,9	13,4	1,3	1,3	2,0	1,3	16,3	14,7
Produkty spożywcze	52,7	54,8	45,3	49,1	44,4	51,0	47,0	52,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie World Integrated Trade Solution, Comtrade Database.

W strukturze handlu rolno-żywnościowego pomiędzy UE a MERCOSUR dominowały produkty przetworzone (tab. 3), które stanowiły około połowę wartości badanych strumieni handlowych, zarówno po stronie eksportu (głównie napoje alkoholowe i bezalkoholowe oraz przetwory z owoców i warzyw), jak i importu (głównie pozostałości i odpady przemysłu spożywczego oraz przetwory z owoców i warzyw). Udział produktów roślinnych w eksporcie i imporcie UE do/z MERCOSUR wynosił odpowiednio około 22% i 37%. UE eksportowała przede wszystkim owoce i orzechy jadalne oraz produkty przemysłu młynarskiego, a importowała nasiona i owoce oleistych oraz kawę i herbatę. Wśród importowanych artykułów pochodzenia zwierzęcego największy udział miały mięso i podroby jadalne oraz ryby i produkty mleczarskie. Oleje i tłuszcze zapewniały UE około 14% przychodów z tytułu eksportu produktów rolno-żywnościowych do MERCOSUR. Warto zaznaczyć, że w przypadku wymiany większości podstawowych grup produktów UE wykazywała deficyt w handlu z MERCOSUR¹¹, inaczej było natomiast w przypadku krajów Wspólnego Rynku Południa. Ważne jest również to, że dla ugrupowania z Ameryki Południowej przychody z eksportu produktów rolno-spożywczych stanowiły od 35% do 42% handlu ogółem ugrupowania i miały ponad czterokrotnie większe znaczenie niż w przypadku odpowiednich wielkości dla UE. Biorąc pod uwagę przedstawione wyżej asymetryczne relacje stosunków handlowych między UE i MERCOSUR, interesujące jest identyfikowanie prognozowanych kierunków zmian w zakresie obrotów handlowych w konsekwencji zawarcia porozumienia o strefie wolnego handlu.

Perspektywy rozwoju handlu produktami rolno-żywnościowymi UE w warunkach utworzenia strefy wolnego handlu UE-MERCOSUR

Na podstawie przeprowadzonych analiz symulacyjnych można stwierdzić, że liberalizacja obrotów rolnych wynikająca z utworzenia strefy wolnego handlu UE-MERCOSUR nie spowodowałaby istotnych zmian wartości handlu rolno-żywnościowego UE ogółem. Wskutek 50-procentowej redukcji taryf celnych w bilateralnych obrotach towarowych UE i MERCOSUR, wartość eksportu produktów rolno-spożywczych z UE

¹¹ Wśród wymienionych grup asortymentowych dodatnie saldo obrotów odnotowano tylko w przypadku napojów alkoholowych i bezalkoholowych (310 mln USD w 2014 roku) oraz produktów przemysłu młynarskiego (122 mln USD w 2014 roku).

mogłyby się nieznacznie zmniejszyć, a importu wzrosnąć, osiągając odpowiednio 322,3 mld USD i 361,2 mld USD, co mogłoby prowadzić do powiększenia deficytu obrotów rolnych z 35,1 mld USD do 38,9 mld USD (tab. 4).

Tabela 4. Zmiany wartości handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi UE (mln USD w cenach rynkowych) w warunkach utworzenia strefy wolnego handlu UE-MERCOSUR w porównaniu z wartościami bazowymi modelu GTAP^a

Table 4. Changes in the values of the EU foreign trade in agri-food products (million dollars, expressed in market prices) in view of the EU-MERCOSUR free trade area establishment (changes in comparison with the base values from the GTAP model^a)

Wyszczególnienie	Eksport			Import			Saldo obrotów	
	wartość bazowa	wartość prognozowana	zmiana (%)	wartość bazowa	wartość prognozowana	zmiana (%)	wartość bazowa	wartość prognozowana
UE-Świat								
Ogółem, w tym:	323 518,4	322 292,5	-0,4	358 591,3	361 154,4	0,7	-35 072,9	-38 862,0
Zboża	15 120,9	15 136,7	0,1	17 845,9	17 697,9	-0,8	-2 725,0	-2 561,2
Owoce, warzywa i orzechy	32 146,0	32 161,6	0,0	51 009,9	51 035,5	0,1	-18 863,9	-18 874,0
Nasiona i owoce oleistych	3 620,3	3 697,8	2,1	9 315,9	9 272,9	-0,5	-5 695,6	-5 575,1
Oleje i tłuszcze	14 247,7	14 459,4	1,5	21 835,2	21 753,0	-0,4	-7 587,6	-7 293,6
Cukier	4 488,8	4 594,2	2,3	7 544,4	8 378,3	11,1	-3 055,6	-3 784,1
Mięso, podroby i przetwory mięsne	46 964,3	41 199,3	-12,3	51 157,8	57 158,5	11,7	-4 193,6	-15 959,2
Mleko i produkty mleczarskie	41 589,1	41 783,5	0,5	36 354,8	36 431,5	0,2	5 234,3	5 352,0
UE-MERCOSUR								
Ogółem, w tym:	1 102,0	1 413,9	28,3	21 902,8	27 719,8	26,6	-20 800,8	-26 305,9
Zboża	2,4	2,8	17,4	2 094,2	2 075,5	-0,9	-2 091,9	-2 072,8
Owoce, warzywa i orzechy	45,7	56,1	22,8	1 489,8	1 671,2	12,2	-1 444,1	-1 615,1
Nasiona i owoce oleistych	2,2	2,6	18,1	2 612,8	2 502,2	-4,2	-2 610,6	-2 499,7
Oleje i tłuszcze	203,9	272,2	33,5	5 158,0	4 970,1	-3,6	-4 954,0	-4 697,8
Cukier	1,5	0,5	-64,2	230,4	869,7	277,5	-228,8	-869,1
Mięso, podroby i przetwory mięsne	31,4	40,5	29,0	3 806,8	12 601,4	231,0	-3 775,4	-12 560,9
Mleko i produkty mleczarskie	148,5	197,6	33,0	17,1	20,7	20,9	131,4	176,9

a – wartości bazowe modelu GTAP w wersji GTAP 8 Data Base pochodzą z roku 2007

Źródło: symulacje GTAP.

Rozpatrując strukturę asortymentową wymiany można zauważyć, że w przypadku większości podstawowych grup produktów rolno-żywnościowych zmiany wartości obrotów handlowych powinny mieścić się w przedziale od -1% do +2,5% w porównaniu z

wartościami bazowymi modelu GTAP (tab. 4). Większych zmian można by oczekiwać jedynie w handlu mięsem, podrobami i przetworami mięsnymi oraz w imporcie cukru. Redukcja wpływów z eksportu produktów mięsnych z UE mogłaby przekroczyć 12%, a wydatki z tytułu ich przywozu wzrosnąć niemal o tyle samo. W wymiarze bezwzględny oznaczałoby to eksport rzędu 41,2 mld USD i import na poziomie 57,2 mld USD i skutkowało pogłębieniem ujemnego salda obrotów mięsem, podrobami i przetworami mięsnymi do prawie 16 mld USD. Zagraniczne zakupy cukru, dokonywane przez UE głównie w krajach Ameryki Południowej, w tym w państwach MERCOSUR, mogłyby z kolei pochłonąć 8,4 mld USD, tj. ponad 11% więcej niż przed utworzeniem międzyregionalnej strefy wolnego handlu. Zważywszy, że po zliberalizowaniu wymiany z MERCOSUR, wartość eksportu cukru z UE byłaby najprawdopodobniej prawie 2-krotnie niższa niż wcześniej, UE mogłaby pozostać znaczącym importerem netto cukru, legitymującym się deficytem bilansu handlowego na poziomie 3,8 mld USD. Jediną grupą asortymentową, w zakresie której UE mogłaby generować nadwyżkę obrotów mogłoby się okazać mleko i produkty mleczarskie.

Skutki zmniejszenia poziomu ochrony rynków UE i MERCOSUR w większym stopniu ujawniłyby się w relacjach bilateralnych badanych ugrupowań. Obniżenie barier celnych w handlu rolno-żywnościowym pomiędzy tymi grupami krajów mogłoby bowiem spowodować około 28,5-procentowy wzrost eksportu produktów rolno-spożywczych z UE do MERCOSUR oraz 26,5-procentowy wzrost ich przywozu z MERCOSUR do UE (tab. 4)¹². Po utworzeniu strefy wolnego handlu, przychody z tytułu eksportu żywności z UE do MERCOSUR mogłyby więc osiągnąć ponad 1,4 mld USD, a wydatki importowe 27,7 mld USD, przyczyniając się do wykreowania ujemnego salda bilansu handlowego oscylującego w granicach 26,3 mld USD. O ile znaczenie państw MERCOSUR w eksporcie rolno-żywnościowym UE nie uległoby istotnej zmianie, o tyle ich udział w imporcie mógłby się zwiększyć z 6,1% do 7,7%. Ponad 25-procentowe, w stosunku do wartości bazowych modelu GTAP, zwiększenie deficytu bilateralnych obrotów rolnych wynikałoby głównie ze wzmożonego przywozu mięsa, podrobów i przetworów mięsnych oraz w mniejszym stopniu – cukru. W warunkach zakładanej modyfikacji polityki celnej wartość importu tej grupy asortymentowej z UE do MERCOSUR mogłaby się zwiększyć blisko 2,5-krotnie, z 3,8 mld USD do 12,6 mld USD, co stanowiłoby 45,5% łącznego przywozu artykułów rolno-spożywczych z krajów Wspólnego Rynku Południa (tab. 5). Wobec stosunkowo niewielkiego eksportu produktów mięsnych z UE do MERCOSUR (40,5 mln USD, po 30-procentowym wzroście wywołanym redukcją barier taryfowych), skutkowałoby to ujemnym saldem wymiany wynoszącym niemal 12,6 mld USD, tj. około połowy łącznego deficytu obrotów rolno-żywnościowych UE z MERCOSUR. Przyznanie analizowanym grupom państw ułatwień w dostępie do swoich rynków mogłoby również doprowadzić do

¹² Wykonana projekcja wartości obrotów handlowych jest co do kierunku i dynamiki zmian zgodna z rezultatami prognoz Thelle'go i Sunesen (2011). Przyjęli oni założenie, że UE całkowicie wyeliminuje cła w handlu dobrami przemysłowymi i artykułami rolnymi, a MERCOSUR, w zależności od realizowanego wariantu symulacji, usunie od 86 do 92% taryf celnych na produkty przemysłowe i 85% ceł w handlu rolnym. W efekcie tak zaprojektowanych procesów liberalizacyjnych wartość eksportu artykułów rolnych z UE do państw Wspólnego Rynku Południa mogłaby się zwiększyć o 55–69%, czyli około 2-krotnie bardziej (w ujęciu względnym) w porównaniu z sytuacją, w której kraje MERCOSUR obniżyłyby poziom ochrony celnej swojego rynku o połowę. Wzrost importu produktów rolnych z MERCOSUR do UE Thelle i Sunesen (2011) oszacowali na 32–34%, tj. o około 5–7 punktów procentowych więcej niż w warunkach częściowej liberalizacji wymiany. Może to oznaczać, że dla ujawnienia efektu kreacji międzyregionalnego handlu wystarcza połowiczna redukcja wysokich ceł chroniących rynek rolny UE.

blisko 3-krotnego wzrostu importu cukru z MERCOSUR do UE, z 230 mln USD do 870 mln USD, oraz 60-procentowego zmniejszenia i tak już niewielkiego eksportu cukru, do 0,5 mld USD.

Tabela 5. Struktura asortymentowa handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi UE z MERCOSUR w warunkach utworzenia pomiędzy nimi strefy wolnego handlu (%)

Table 5. Commodity structure of foreign trade in agri-food products between the EU and MERCOSUR in view of the establishment of the EU-MERCOSUR free trade area (%)

Wyszczególnienie	Eksport		Import	
	wartość bazowa	wartość prognozowana	wartość bazowa	wartość prognozowana
Ogółem, w tym:	100,0	100,0	100,0	100,0
Zboża	0,2	0,2	9,6	7,5
Owoce, warzywa i orzechy	4,1	4,0	6,8	6,0
Nasiona i owoce oleistych	0,2	0,2	11,9	9,0
Oleje i tłuszcze	18,5	19,3	23,5	17,9
Cukier	0,1	0,0	1,1	3,1
Mięso, podroby i przetwory mięsne	2,8	2,9	17,4	45,5
Mleko i produkty mleczarskie	13,5	14,0	0,1	0,1

Źródło: symulacje GTAP.

W rezultacie symulowanej 50-procentowej redukcji taryf celnych w bilateralnym handlu towarami UE z MERCOSUR mogłyby nastąpić odpowiednio ponad 12-procentowe i prawie 21-procentowe zwiększenie wydatków importowych UE na sprowadzane z krajów MERCOSUR owoce, warzywa i orzechy oraz mleko i produkty mleczarskie (tab. 4). Po wejściu w życie zaprojektowanej zmiany polityki handlowej wartość importu pierwszej z wymienionych grup produktów mogłaby ukształtować się na poziomie 1,7 mld USD, co przy znacząco niższej wartości eksportu (56 mln USD) oznaczałoby utrzymanie przez UE pozycji importera netto w handlu owocami i warzywami z MERCOSUR. Stosunkowo niedużą, sięgającą 177 mln USD, nadwyżkę bilansu handlowego w wymianie z MERCOSUR UE mogłaby odnotować jedynie w obrotach artykułami mleczarskimi. Dostawy tej grupy asortymentowej z MERCOSUR do UE mogłyby bowiem absorbować około 21 mln USD, natomiast eksport, po 33-procentowym wzroście względem wartości bazowych modelu GTAP, przysparzać przychody rzędu blisko 198 mln USD, tj. 14% całości przychodów z tytułu wywozu produktów rolno-spożywczych z UE na Wspólny Rynek Południa (tab. 5). Prawie 20-procentowy udział w strukturze eksportu rolno-żywnościowego z UE do MERCOSUR mogłyby zachować oleje i tłuszcze. W sytuacji obniżenia barier celnych w bilateralnym handlu ich wywóz mógłby zapewnić UE ponad 272 mln USD, a import wynieść około 5 mld USD, czyli 18% łącznych wydatków na przywóz żywności z MERCOSUR.

Podsumowanie

Podsumowując można stwierdzić, że utworzenie strefy wolnego handlu między UE a MERCOSUR może wywołać nie tyle efekt przesunięcia, co kreacji bilateralnego handlu rolno-spożywczego. W wyniku dynamicznego zwiększenia importu produktów mięsnych, a w mniejszym stopniu także cukru, można oczekiwać wzrostu znaczenia państw MERCOSUR jako rynku zaopatrzenia UE w artykuły rolno-żywnościowe. Nie należy jednak spodziewać się umocnienia roli krajów Wspólnego Rynku Południa jako miejsca zbytu produktów wytwarzanych w UE. Ze względu na bogate złoża surowców oraz stosunkowo duży i silny sektor rolniczy, którego potencjał produkcyjny sprzyja nie tylko zaspokajaniu potrzeb żywnościowych rynku wewnętrznego, ale i kreowaniu nadwyżek na eksport¹³, państwa MERCOSUR mogą korzystać ze swobodnego dostępu do rynków wysokorozwiniętych krajów UE i powiększać swój udział w Jednolitym Rynku Europejskim, nie zgłaszając jednocześnie zwiększonego zapotrzebowania na produkty pochodzące z UE, które zwykle taniej wytwarzają same. Poza tym, potencjalnie większe korzyści z liberalizacji wymiany przypadające eksporterom z krajów MERCOSUR mogą być związane ze strukturą linii taryfowych stosowanych przez badane ugrupowania. W 2010 roku w taryfie celnej MERCOSUR, blisko 60% wszystkich linii taryfowych stanowiły cła w granicach 5–10%, a kolejne 31% obciążenia celne w wysokości 10–20%. W tym samym roku w UE cłami z tych dwóch przedziałów obciążonych było odpowiednio około 21% i prawie połowa wszystkich linii taryfowych (Sapa 2014). Wynika z tego, że poziom ochrony rynku UE w przypadku wielu produktów był wyższy niż w MERCOSUR, a z reguły im wyższy jest poziom ceł i innych barier handlowych przed utworzeniem strefy preferencyjnego handlu, tym silniejszy efekt kreacji handlu następuje po ich wyeliminowaniu lub redukcji.

Największe obawy o utratę przewag konkurencyjnych na rzecz dostawców z państw Wspólnego Rynku Południa mogą przejawiać unijni producenci mięsa, podrobów i przetworów mięsnych, zwłaszcza wołowych i drobiowych, oraz cukru. Wywołany redukcją barier taryfowych, odpowiednio niemal 2,5-krotny oraz 3-krotny wzrost wartości przywozu wymienionych grup asortymentowych może stać się najważniejszym czynnikiem determinującym pogłębienie deficytu obrotów artykułami rolno-spożywczymi UE z MERCOSUR i utrwaleniem pozycji pierwszego ugrupowania jako importera netto żywności z krajów Wspólnego Rynku Południa.

Literatura

- Bąba, W., Serda, B. (2008). Stosunki gospodarcze UE-MERCOSUR a perspektywa utworzenia FTAA. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, Nr 787.
- Bergman, L. (1990). The Development of Computable General Equilibrium Modeling, [w:] *General Equilibrium Modeling and Economic Policy Analysis*, L. Bergman, D. W. Jorgenson, E. Zalai (red.). Basil Blackwell, Oxford.
- Devarajan, S., Go, D.S. (1998). The Simplest Dynamic General-Equilibrium Model of an Open Economy. *Journal of Policy Modeling*, Vol. 20, No. 6.
- Estevadeordal, A., Krivosos, E. (2000). Negotiating Market Access between the European Union and MERCOSUR: Issues and Prospects. Occasional Paper 7, The Institute for the Integration of Latin America

¹³ Kraje MERCOSUR są często określane mianem „spichlerza świata”. Por. Kita i Pawlak (2013).

- and the Caribbean (INTAL), Integration, Trade and Hemispheric Issues Division (ITD) of the Integration and Regional Programs Department of the Inter-American Development Bank, Buenos Aires.
- Gawrycki, M.F. (2004). Unia Europejska – Ameryka Łacińska i Karaiby. Trudne partnerstwo dwóch regionów. ASPRA-JR, Warszawa.
- Hagemejer, J., Michałek, J.J. (2008). Symulacja skutków liberalizacji handlu rolnego przy użyciu modelu równowagi ogólnej. *Ekonomista*, Nr 4.
- Hertel, T.W., Tsigas, M.E. (1997). Structure of GTAP, [w:] Global Trade Analysis. Modeling and Applications, T. W. Hertel (red.). Cambridge University Press, Cambridge.
- Kita, K. (2014). Konkurencyjność polskiego handlu rolno-spożywczego na rynkach krajów spoza Unii Europejskiej. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań.
- Kita, K., Pawlak, K. (2013). The potential effects of the liberalization of the world agricultural trade for the agri-food sector in MERCOSUR. *Annals of The Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*, Vol. XV, No. 6.
- Latoszek, E., Proczek, M. (2006). Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie. Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
- Leonard, T.M. (2001). UE a MERCOSUR: perspektywy współpracy. *Studia Europejskie*, Nr 1.
- Pawlak, K. (2013). Międzynarodowa zdolność konkurencyjna sektora rolno-spożywczego krajów Unii Europejskiej. Rozprawy Naukowe nr 448. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu.
- Pawlak, K., Kita, K. (2014). Skutki potencjalnej liberalizacji światowego handlu rolnego dla sektora rolno-żywnościowego pastw ASEAN. *Biznes międzynarodowy w gospodarce globalnej*, Nr 33.
- Preparing the EU-MERCOSUR Association: Benefits and Obstacles (1998). IRELA, Madrid.
- Robinson, S., Roland-Holst, D.W. (1988). Macroeconomic Structure and Computable General Equilibrium Models. *Journal of Policy Modeling*, Vol. 10, No. 3.
- Sapa, A. (2014). Handel rolno-żywnościowy regionalnych ugrupowań integracyjnych. Podobieństwa i różnice. PWN, Warszawa.
- Shoven, J.B., Whalley, J. (1984). Applied General-Equilibrium Models of Taxation and International Trade: An Introduction and Survey. *Journal of Economic Literature*, Vol. 22, No. 3.
- Thelle, M.H., Sunesen, E.R. (2011). Assessment of barriers to trade and investment between the EU and MERCOSUR. Copenhagen Economics, Copenhagen.
- UNCTAD. Pobrano październik 2015 z: <http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>.
- WITS. Pobrano październik 2015 z: <http://wits.worldbank.org/>.